

Մը անորոշ յօդին գործաճնարիւնն — Ո՛ր և է ժողովրդեան մի լեզու կապ ունի միշտ նոյն ազգին գաղափարաց և պատմութեան հետ. և կարելի չէ՝ որ ժամանակին ընթացից մէջ զանազան արտաքին պատճառներէ ազդեցութիւն կրելով, այլ և այլ փոփոխութեանց ենթակայ չլինի։ Սոյն ազդեցութիւնն ահա ոչինչ նուազ կրեր է նաև մեր լեզուն (թէ՛ գրաբարն և թէ՛ աշխարհաբարն). ուստի և զատ անտի՛ որ ունեցեր է մերթ փայլուն և մերթ մթին ժամանակներ, մտեր են անոր մէջ այլևայլ լեզուական խանգարմունք, օտարոտի բացատրութեանց, ոճերու և բառերու գործածութիւնք. յորոց հարկն կը պահանջէ արդ զտեւ և յստակեւ լեզունիս, դարձունել զինքը իւր բնիկ պարզութեան և գեղեցկութեան։ Սակայն եթէ շատ դժուարին է, յըսեմ անկարելի, զտեւ բոլորովին՝ դարձունել իւր առաջին պարզութեան և կենդանայնել մեր գրաբար լեզուն, որ արդ գոցցես միայն լուրջ և ծանրակշիռ հեղինակութեանց մէջ կը գործածուի, գունեա դիւրին է ընել այն բանը մեր աշխարհաբար լեզուին. և պէտք է փոյթ ընենք առ այն, որ իւր աշխոյժ պատանեկութեան և գործօն հասակին մէջ լինելով, գրութեան ասպարէզին մէջ մեծաքայլ յառաջագիմելու հետ է։ Ուստի հարկ է ամենայն ուշադրութիւն դարձունել առ այն, հարկ է՝ կարելի եղածին չափ՝ մաքրել զայն իւր խորթութիւններէն և խանգարումներէն, և սկսիլ ամենէն աւելի պարզագոյններէն, ինչպէս կը համարուի անշուշտ մը յօդն կամ մասնիկն, որ գրութեանց մէջ այնքան յաճախեալ և սովորական դարձեր է։

Այս մը անորոշ յօդս, « որոյ պաշտօնն է անուան մի ընդհանուր միտքը մասնաւորի ամբողջութեւնը՝ առանց որն ըլլալը որոշելու՝ », եթէ լաւ քննենք և դիտենք, միավանկ և ամենապարզ լինելով բառական կազմութեամբ, յայտնի է թէ ուրիշ բառէ կամ արմատէ յառաջ չէ եկած. և ուրիշ բան չէ, բայց միայն աղաւաղեալ գրութիւն կամ ընթերցումն մի գրաբար անորոշ յօդին², որ և համանիչ է յաճախ մէկ թուական անուան, ինչպէս կը հաստատէ զայս բազմահմուտ Հեղինակն Քննական Քերականութեան. և սակայն գործածութեամբ և շատ անգամ նշանակութեամբ ևս կը տարբերի առաջինէն, վասնզի մէկն չկրնար երբեք իբրև յօդ գործածուիլ³։

Եթէ այս մը անորոշ յօդին արտաքին բառական կազմութեան նայինք, պիտի տեսնենք որ հայկական լեզուին ընդհանուր օրէնքին դէմ է. վասն զի մեր լեզուին մէջ սովորաբար բառերուն վերջը ուժով

1. Քնն. Քերակ. Հ. Արս. Այտն. Բ. էջ 24.

2. Հ. Արսէն բազրաբառներն կ'ըսէ Զարգացելոց Քերականութեան մէջ. Թէ իմն և ի՞նչ ուրիշ բան չեն, բայց եթէ ի ուղղական միջակ անունն՝ վրան աւելցուած մն և քառերն, որոց հետ նոյն կը համարի և ռափական մը և մըն անորոշ յօգերը (Զարգ. Քերակ. էջ 74, Թիւ 175)։

3. Նոյն. 87 Թիւ, Ժանութեան Թիւն։

հնչելով կամ շնչելով, և ը ձայնաւորն այլ անշնչո լինելով 'ի բնէ, կարելի չէ որ հայերէն լեզուին մէջ (թէ 'ի գրաբարի և թէ յաշխարհաբարի) բառ մի ը գրով վերջանայ, իբրև թառին մասը կազմող. ևս առաւել միավանկ բառերու մէջ, ինչպէս է մը անորոշ յօդն:

Սոյն պատճառաւ է հաճ, որ երբ ոտանաւորի մէջ բառի մի վերջը կ'աւելցուի ը գիրն, իւր յաջորդ բառին կամ անդամին կը վերաբե. րի. ինչպէս,

Յօդէր արտո||սըր ցաւագին. Շար.

Այն ինչ յերկիր արեգակն ըզընաղ դէմ||սըն ցուցցէ:

Եւ ըստէպ յապառաժ վէմ||սըն դեգերեալ զթևաըն փըշըն,

Եւ մըտողիւր ընդ բեռամ||բըն շընչասպառ փըշն զօգիս. Վիր. Մշկ.

Իսկ եթէ մէկն առարկէ, թէ ինչպէս ապա յաշխարհաբարի յա. ճախ բառերուն վերջը ը գիրն կ'աւելցուի, դիւրին է պատասխանել.

ա. Բառի մի վերջը կը գրուի ը, երբ կ'ուզենք զայն որոշել, որ զը. րաբարի մէջ և կ'ըլլայ. ինչպէս Պետրոս և Պետրոսը (Պետրոսն) այ. նու կը տարբերին իրարմէ, որ առաջինն անորոշ է՝ որ և է մարդ. Պետրոս անուամբ. իսկ երկրորդն՝ որոշեալ է միւս ամէն Պետրոսներէն:

բ. Շատ անգամ աշխարհաբարի մէջ բառերու վերջը կը գրուի ը գիրն հնչման անուշութեան համար, երբ մի քանի բաղաձայնք ի. րարու ետև կը յաջորդեն:

գ. ինչպէս առաջ նշանակեցինք, թէ պէտք բառերուն վերջը կը գրու. նուի ը գիրն, սակայն բառին մասն չէ, այլ պարզ յաւելուած մի, ինչպէս են գ, ի, յ, ց, ևս նախդիրք՝ որք բառերուն առջևը գրուե. րով՝ այլ և այլ հօղիւքներուն համեմատ անոնց իմաստը կը փոփոխեն:

Դարձեալ պէտք է դիտել, որ այս մը մասնկան գործածութիւնն բոլորովին եկամուտ է մեր աշխարհաբար լեզուին մէջ, որոյ հետքն անգամ չնշմարուիր որ և է հին աշխարհիկ գրութեանց և ձեռա. գրաց մէջ, ոչ յԱնսիղքն Անտիոքայ (ԺԳ դար), ոչ Վաստակոց գրոց մէջ (ԺԲ-ԺԳ դար), և ոչ յՍկեփորիկան, որք այլ և այլ դարուց և հեղինակութեանց հաւաքածոյք են: Դարձեալ ընթեցման մէջ ամե. նամեծ տգեղութիւն կը պատճառէ այն, մանաւանդ երբ գրութեանց մէջ ստէպ կրկնութիւն կ'ըլլայ, և ամէն մէկ նախադասութեանց վերջը՝ իբրու անհրաժեշտ հարկ կամ զարդ մի կ'աւելցուի. որով և գրեթէ միշտ նոյնայանգ վերջանալով, թէ ընթերցողաց և թէ լսո. ղաց տաղտկութիւն կը պատճառէ. ուր յաճախ առանց անոնց թէ շարագրութիւնն գեղեցիկ կ'ըլլայ, և թէ իմաստն աւելի պարզ և յստակ կ'ըմբռնուի, Ուստի որքան գեղեցիկ լինէր, եթէ ասկէ վերջը փոխանակ մը մասնկիս, որ ականջաց ևս ագեղ կը հնչէ, գործածէինք մեր բնիկ մի բառն, իբրու անորոշ յօդ, որ լի էր մեր հին ընտիր

գրութեանց մէջ՝ իսկ իբրու թուական անուն կարելի էր գործածել մէկ բառն, որ զուտ հայերէն էէ և շատ վայելուչ կերպով և յաճախ գործածուեր է ժ.գ. դարէն 'ի վեր և անկէջ ալ առաջ, որուն անթիւ են օրինակք³։

Գալ անգամ՝ համառօտիւ պիտի խօսինք, թէ մի ինչպէս կարելի և վայելուչ է գործածել աշխարհաբար գրութեանց մէջ։ * * *

ՀԻՆ ՔՆԱՐ

ՏԱՂ Ի ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Տիրուհի սուրբ Կոյս, մայր մարմնացելոյ Բունին,
 Մարութ կուսութեամբ ծննար տղայ ըզՏէրն։
 Տաճար հոգեւոր Թագաւորին երկնից
 Առաքեցելոյն 'ի հայրական ծոցոյ։
 Բարունին էից իմաստութիւնն Հօր՝
 Առ քեզ խոնարհեալ շուշանափայլ հովիտ։
 Բախական բայիւք երգաբանեալ գոչեմք,
 Հարսն երկնից դըշխոյ, ուրախացիր բերկրեալ։
 Ճընծուծիւն կուսից աւետաբեր կանանց,
 Բաց լուծանելով զանիծաբեր երկունսն։
 Յօղ 'ի Հերմոնէ վայր 'ի Սիովն հեղեալ,
 Գեղմն իմանալի 'ի քեզ իջեալ Հոգւոյն։
 Հիւսուողն Աստուած՝ մանուկ 'ի քէն յայ ոնեալ,
 Մորենի վստեալ զքեզ Մովսէսի տեսեալ։
 Հիւսակ հոգեւոր եւ եօթնարփեան շնորհաց,
 Զահ վստեալ լուսով Զարարիաս ետես։
 Փունջ վարդից յեռեալ անուշաոտ հոգւով,
 Խընկաբեր հովիտ, զըմուռ, ստաշխ, հալուէ։
 Փառաց Թագաւորն քեւ 'ի տաճարն եկեալ՝
 Մամէնի գընծայր քառասունօրեայ մանկամբն։
 Քառակերպ աթոռ սուրբ ծերունին գրտաւ
 Ի գիրկս իւր քարծեալ զ'ի քերովբէս նրստեալն։
 Քրիստոսի փրկչին ընդ ծերունւոյն գոչեմք,
 Արծակեան եւ զմեզ 'ի կապանաց մեղաց։

1. Վաղուց հետէ կայր մին անորոշ յօդ (փոխանակ մի մասնկին), որ հիման գաւառական է՝ բառերուն առաջը գրուելով. (Մին բարի խորհուրդ, և այլն, հին առաքելութեան մէջ ետքը կը գրուէր. Խորհուրդ մին բարի. Տեղաց մին, և այլն. (Քննակ. Քեր. էջ 28)։

2. Բացարձակ թուականներն հին առաքելութեան մէջ ժ.մ. դարէն կը սկսին հիմաւորուիլ և առնուիլ ի չպէս Միկ (գր. մի, միակ), և այլն. — Ժ.մ. դարէն ետքը մէկ կը գործածուի գոյականէ առաջ անհոլով ու անփոփոխ. (Քնն. Քերակ. էջ 33)։